

JESTVUJE SPOLOČNOSŤ BEZ MÝTOV?

Na margo jedného podujatia

V dňoch 11. a 12. októbra 1996 sa na School of Slavonic and East European Studies (SSEES) v Londýne konala multidisciplinárna konferencia pod názvom *Myths and Nationhood (Mýty a národnosť)*. SSEES patrí k prestížnym inštitúciám, venuje sa sociálno-kultúrnym a dejinno-politickým udalostiam strednej a východnej Európy, pričom sa pozornosť venuje aj regiónu bývalého ZSSR.

Konferencia bola vyústením seminárov akademického roku 1995-1996 zameraných na problematiku povahy a fungovania mýtov v spoločnosti. Potreba usporiadať väčšie fórum, ktoré by tematizovalo hybnú silu mýtických predstáv v nadväznosti na vzťahy medzi národnými záujmami a štátom, vyplynula z prekonania vžitej predstavy, podľa ktorej je mýtické sebatvrdzovanie príznačné viacmenej pre autoritárske etnické spoločenstvá a nemá opodstatnenie v občianskej, stabilizovanej spoločnosti s demokratickými pravidlami.

Na podujatí sa zišli politológovia, sociológovia, antropológovia a historici z renomovaných pracovísk Veľkej Británie, ale aj z kontinentálnej Európy.

A. Smith (LSE) sa zamerával vo svojom príspevku na výklad pojmu zlatého veku ako ústrednej predstavy mytologických vízií a podal deskripciu metamorfóz tejto integrujúcej predstavy mýtologickej konštrukcie minulosti a budúcnosti. Taxonómiu mýtu (mýtus teritória, vykúpenia, poslania, obrodzenia) rozvinul G. Schöpflin (SSEES). V nadväznosti na učenie Leviho-Straussa sa pokúsila načrtnúť demarkačnú čiaru medzi dejinami a mýtom z antropologickej perspektívy J. Overingová (University of St Andrew).

Vystúpenie Sonje Puntscherovej-Riekmannovej (Rakúska akadémia vied, Viedeň) sa nieslo v duchu kritickej polemiky s ideou Európy ako starovekého kultúrno-politického konceptu. V opozícii voči tejto predstave o jednotnej Európe akcentovala tézu, že relevantnosť jednotnej Európy sa zrodila až po roku 1945, a poukázala aj na niektoré nie príliš povzbudivé implikácie politického konceptu zjednotenej Európy (problém vylúčenia a začlenenía).

M. Fulbrooková (University College of London) sa pokúsila exemplifikovať, ako a čím mýty prispievajú k formovaniu národnej identity na príklade oficiálnej mýtománie bývalej NDR. Na pozadí udalostí Americkej revolúcie a občianskej vojny na jednej strane, a napätím medzi Severom a Juhom motivovaným sociálne ekonomicky, ale aj kultúrne predložila Susan Mary Grantová (University of Newcastle) genézu americkej národnosti.

Netradičný pohľad na etnogenézu afrických národností so zreteľom na univerzálny mýtus o božej vyvolenosti, ktorý hrá významnú úlohu v politickej mobilizácii afrických hnutí, uplatnil vo svojom príspevku B. Cauthen (LSE).

K. Williams (SSEES) analyzoval kľúčové národné mýty a ich funkcie v novom českom liberalizme (mýtus pôvodu, superiority, tzv. doby temna zvláštnej českej misie

ako mostu medzi Západom a Východom, českého realizmu či pragmatizmu, bezdejinnosti). Jeho analýzy boli zaujímavé pri komparácii s poľskými národnými mýtmi, ktorých hlavné piliere (napr. mýtus o katolíckom poľskom národe, o Poľsku ako námornej veľmoci, o Sarmatoch ako predchodcoch Poliakov a i.) charakterizoval N. Davies (SSEES).

Mýtom o Sióne, jeho vzťahom k idei mesianizmu, rozdielnymi recepciami tzv. modernistov a tradicionalistov v európskej židovskej komunite sa zaoberal J. Klier (University College of London). Mytologickými prvkami v národnej histórii Bielorusov a Ukrajincov sa venoval vo svojom vystúpení A. Wilson (SSEES a Cambridge). Cyklus hlavných príspevkov uzavrelo vystúpenie G. Hoskinga zasväteným výkladom o eschatologickej tendencii ruského mýtu o Moskve ako "tret'om Ríme" a o účinkovaní tejto predstavy v dejinách.

Po každom príspevku nasledovala obsiahla, ale vecná diskusia. Sympatickou črtou bola najmä účasť študentov a doktorandov, ktorí na rozdiel od našich pomerov vôbec neváhali klásť otázky a formulovať fundované pripomienky. Na záver konferencie sa konala panelová diskusia, ktorú moderovali G. Schöpflin a G. Hosking. Jedným zo záverov, ktoré vyplynuli z rozsiahlej a pozoruhodnej diskusie, bola potreba prekonať vžitú predstavu, že mýty sú záležitosťou len primitívnych spoločností. Janusovská tvár mýtov, ktoré na jednej strane utvárajú osobnú aj národnú identitu, na strane druhej zabraňujú sebareflexii bez predsudkov a ilúzií, čo sa prejavuje aj dnes, keď sa národné mýty v rozmanitých prevlekoch a inováciách hlásia o svoje miesto na slnku a stávajú sa nástrojom politickej mobilizácie. Prirodzene, mnohé problémy ostávajú otvorené a predstavujú výzvu pre zjednotené úsilie sociálneho i historického poznania, ktoré by malo opísať a vysvetliť zdroje zrodu a mechanizmy fungovania mýtov zoči-voči zložitým vzťahom medzi národnými záujmami a štátom. Výskumy v tomto smere ani v našich pomeroch nemuseli byť nezaujímavé - a to aj v širšom kontexte.

Vyslovujem srdečné poďakovanie vedeniu Sociologického ústavu SAV, osobitne Dr. Magdaléne Piscovej, CSc., za finančnú podporu, ktorá mi umožnila zúčastniť sa na konferencii a nadviazať užitočné pracovné kontakty s odborníkmi na danú problematiku.

Tatiana Sedová